Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Vastine

3.3.2025

Rajavartio-osasto
Hallitusneuvos Sanna Palo

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

HE 214/2024 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rajavartiolain muuttamisesta

Hallintovaliokunta on pyytänyt sisäministeriöltä vastinetta valiokunnalle toimitetuista asiantuntijalausunnoista. Useimmissa asiantuntijalausunnoissa hallituksen esitystä pidettiin kannatettavana ja esitettyjä muutoksia tarpeellisina. Kuntaliiton, oikeusministeriön, valtiovarainministeriön, maa- ja metsätalousministeriön ja Maanmittauslaitoksen lausunnot eivät sisältäneet sellaisia kannanottoja, joita olisi sisäministeriön näkemyksen mukaan tarpeen käsitellä tarkemmin tässä vastineessa.

Maanomistajain liitto ry ja Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry esittivät esityksestä eräitä huomioita ja muutosehdotuksia, joihin sisäministeriö toteaa lausuntonaan seuraavaa.

1 Voimaantulo ja siirtymäsäännös

Maanomistajain liitto ry esitti, että maanomistajien yhdenvertaisen kohtelun vuoksi itärajan esteaitahankkeeseen liittyen jo lunastetuille maa-alueille sovellettaisiin lunastuslain muutosta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 218/2024 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi) esitettyjä korvaustasojen määrittelyjä. Maanomistajain liitto viittasi muun muassa perustuslain 15 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan jokaisen omaisuus on turvattu, ja perustuslain 6 §:ään, joka sisältää vaatimuksen oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta.

MTK ry kiinnitti huomiota täsmennettyyn lain voimaantuloa käsittelevään pykälään kahdesta syystä. MTK ry piti pykälää ja sen perusteluita keskenään ristiriitaisina, sillä pykälän mukaan siirtymäsäännöstä sovellettaisiin vain vahingon ja haitan korvaamiseen. Tosiasiassa korvaus muodostuu myös lunastustoimituksessa kohteen-, haitan- ja vahingonkorvauksesta. MTK ry toivoi täsmennystä siihen, koskeeko siirtymäsäännös kokonaisuudessaan vai osin käsiteltäviä korvauksia. MTK ry piti siirtymäsäännöstä maanomistajia eriarvoistavana ja perusoikeuksien toteutumisessa epävarmana. MTK ry piti epäselvänä, milloin korvausmenettely tulkitaan aloitetuksi, sillä Rajavartiolaitos voi omalla päätöksellään käynnistää esteaidan rakentamisen ilman erillistä virallista hyväksyntää esimerkiksi sisäministeriöltä. MTK piti tarkoituksenmukaisempana soveltaa lakia kaikkiin keskeneräisiin korvausmenettelyihin kuten on esitetty myös eduskunnan käsittelyssä olevassa lunastuslain korvausperusteiden uudistuksessa (HE 218/2024 vp). MTK ehdotti, että siirtymäsäännös voisi olla seuraava: ”Tämän lain voimaan tullessa vireillä olleeseen 50 §:n 3 momentissa tarkoitettuun pysyvään esteeseen liittyvään korvausmenettelyyn, jos korvauspäätöstä ei ole vielä annettu, sovelletaan tämän lain säännöksiä kohteen, haitan ja vahingon korvaamiseen.”

Sisäministeriön vastaus

Esitetyn voimaantulosäännöksen mukaan jos 50 §:n 3 momentissa tarkoitettuun pysyvään esteeseen liittyvä korvausmenettely on aloitettu ennen tämän lain voimaantuloa, vahingon ja haitan korvaamiseen sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Laissa ei ole erikseen säädetty siitä, milloin korvausmenettely katsotaan aloitetun, mutta hallituksen esityksessä kuvatulla tavalla rakentamis- ja korvauspäätösmenettely on kaksivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa toteutetaan rakentamissuunnitelmat, niihin liittyvä lausuntomenettely, tehdään hallintopäätös esteaidan rakentamisesta ja toteutetaan itse rakentaminen. Rakentamisen jälkeen alkaa korvauksen määrittelyyn tähtäävä menettely kuulemisineen. Käytännössä yhtään korvauksen määrittelyyn liittyvää menettelyä ei ole käynnissä eikä ole tarkoitus käynnistää ennen esitettyjen lainmuutosten voimaantuloa ja näin ollen siirtymäaikaa koskevaa säännöstä ei tulla käytännössä soveltamaan. Sisäministeriön näkemyksen mukaan korvauksen määrittelyyn liittyvät menettelyt tulee toteuttaa kokonaisuudessaan saman lain mukaisesti, kuin minkä mukaan korvauksen suuruudesta päätetään aineellisesti. Tästä syystä sisäministeriö ei pidä siirtymäaikaa koskevan säännöksen muuttamista tarpeellisena.

Sisäministeriö ei pidä mahdollisena sitä, että jo päätetyt ja maksetut korvaukset määriteltäisiin jälkikäteen uudelleen noudattaen, mitä lunastuslaissa on säädetty ja huomioiden, miten lunastuslakia on esitetty muutettavaksi hallituksen esityksessä HE 218/2024.

2 Lunastuslain soveltamisen ulottuminen rajavartiolain 50 a §:ssä säädettyihin rakennus- ja raivaustoimenpiteisiin vain silloin, kun niitä suoritettaisiin ehdotetussa 50 §:ssä tarkoitetun pysyvän esteen rakentamiseksi

MTK ry kiinnitti lausunnossaan huomiota 50 a §:ään esitettyyn muutokseen ja siihen, että siinä rajoitetaan lunastuslain soveltaminen vain tilanteisiin, joissa 50 a §:n mukaisia toimenpiteitä suoritetaan 50 §:n 3 momentissa tarkoitetun pysyvän esteen rakentamiseksi. MTK ry:n mukaan kun toteutetaan 50 a §:n mukaisia toimia ilman yhteyttä 50 §:n mukaiseen kiinteän aidan rakentamiseen, niin Rajavartiolaitos tekisi korvauspäätökset. MTK ei pitänyt hyväksyttävänä ja oikeudenmukaisena lainsäädäntönä, jossa korvausmäärittelyt ja -päätökset samoista rakennus- ja raivaustöistä voivat vaihdella riippuen siitä, sovelletaanko niissä lain 50 §:ää. MTK ry katsoi, ettei tämä takaa perustuslain 6 §:n ja hallintolain 6 §:n edellyttämällä tavalla yhdenvertaista ja tasapuolista kohtelua. MTK katsoi tarpeelliseksi lisätä 50 a §:ään maanomistajien perusoikeuksien vahvistamiseksi seuraavan täsmennyksen: ”Jos 50 a §:n 3 momentin mukaisista korvauksista ei sovita tai kiinteistön omistaja tai haltija on tyytymätön korvauspäätökseen, asia ratkaistaan lunastuslain mukaisessa järjestyksessä.”

Sisäministeriön vastaus

Sisäministeriön näkemyksen mukaan rajavartiolain 50 a §:ään esitetty viittaus rajavartiolain 50 §:ään on tarpeellinen. Esityksen tavoitteena on sujuvoittaa nimenomaisesti pysyvien esteiden rakentamiseen liittyvää korvausmenettelyä. Ehdotettujen säännösten tarkoituksena on, että pysyvän esteen (rajavartiolain 50 §) rakentamiseen liittyvät korvauskysymykset käsitellään lunastusmenettelyssä ja että samassa menettelyssä pystytään huomioimaan samaan kokonaisuuteen liittyvät muut rakennus- ja raivaustyöt (rajavartiolain 50 a §). Lunastusmenettelyn toteuttaminen pysyvän esteen rakentamiseen liittyvien korvauskysymysten ratkaisemiseksi on perusteltua esityksessä kuvatuista syistä, jotka liittyvät asian haasteellisuuteen ja laajuuteen. Kaikkia rajavartiolain 50 a §:ssä säädettyjä rakennus- ja raivaustöistä ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista käsitellä lunastusmenettelyssä silloin, kun ne eivät liity pysyvän esteen rakentamiseen. Rajavartiolain 50 a §:ää sovelletaan myös esimerkiksi silloin, kun näkyvyyttä haittaavaa kasvillisuutta poistetaan raja-aukolta tai maastoa muokataan vähäisemmässä määrin

siten, että maa-alueen omistaja tai haltija voi edelleen itse käyttää aluetta. Lunastuslain mukaista melko raskasta menettelyä ei ole tarkoituksenmukaista käynnistää suppeammissa ja yksinkertaisemmissa tapauksissa siinäkään tapauksessa, että asianosaisen kanssa ei saavutettaisi yksimielisyyttä. Rajavartiolaitoksen tekemään päätökseen on oikeus hakea muutosta hallinto-oikeudesta, mitä on pidettävä oikeusturvan kannata tarkoituksenmukaisena ja johdonmukaisena ratkaisuna. Pelkkä erimielisyys korvauksen määrästä ei ole tarkoituksenmukainen peruste siirtyä lunastuslain mukaisen menettelyn käyttämiseen.

3 Korvauksen korotuskerroin

MTK ry on kiinnittänyt huomiota siihen, että esityksessä tarkoitettujen korvausten määrittelyyn liittyy epävarmuustekijöitä, minkä vuoksi esitykseen tulisi lisätä säännös, jonka mukaan pysyvän esteen rakentamiseen liittyvistä korvauksista maksettava korvaus olisi esimerkiksi puolitoistakertainen. Korotuskerroin siirtäisi taloudellista riskiä maanomistajalta Rajavartiolaitokselle ja lisäisi maanomistajien myönteistä suhtautumista esteaitahankkeeseen. MTK ry:n mielestä lunastuslain korvausperusteiden uudistamisen 1,25 korotuskerroin ei ole riittävä raja-aitahankkeen nauhamaisissa kiinteistöarvioinneissa takaamaan täyden korvauksen vaatimusta, vaan jättää maanomistajan kannettavaksi arviointien epätarkkuudet. Erillinen korvauskerroin olisi MTK ry:n mielestä tarpeen myös siksi, että Rajavartiolaitos tekee päätökset tarvittavista toimenpiteistä itsenäisesti eikä mikään kolmas osapuoli arvioi päätösten tarpeellisuutta ja suhteellisuusperiaatteen mukaisuutta.

Sisäministeriön vastaus

Sisäministeriö toteaa, että kysymystä erillisestä korvauskertoimesta on arvioitu valmistelun aikana, mutta sitä ei kuitenkaan ole lisätty esitykseen, koska lunastuslaissa säädettyjen korvausperusteiden on katsottu olevan riittäviä. Sisäministeriö toteaa lisäksi, että korotuskerroin myös heikentäisi maa- ja vesialueiden omistajien keskinäistä yhdenvertaisuutta siltä osin, että osalle maa- ja vesialueiden omistajista ja haltijoista on jo maksettu korvauksia esteaitahankkeen käynnistyttyä vuonna 2023.

Esteen rakentamista koskevasta päätöksestä ja maanomistajalle maksettavaa korvausta koskevasta Rajavartiolaitoksen päätöksestä on oikeus hakea muutosta. Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa.